

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ АСОЦІАТИВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Представлено генезис поняття «асоціація». Повноцінно окреслено суб'єктивно-ідеалістичний і об'єктивно-ідеалістичний напрями асоціативної психології. Особливу увагу звернуто на англійську та американську наукові школи з проблем вивчення асоціативних явищ діяльності психіки. Щодо лінгвістичних трактувань асоціацій у межах психолінгвістики виокремлюють чотири етапи розвитку асоціативних досліджень. Пропонується виділити п'ятий етап дослідження асоціацій, який пов'язаний із вивченням вербальних і невербальних асоціацій та їх використанням у навчанні іноземних мов. Визначено, що метод асоціативних символів є основною технологічною складовою асоціативного навчання іноземних мов учнів початкової школи. Асоціативний експеримент дозволяє дослідити семантичну структуру слова, виявити семантичну схожість між словами в умовах різних культур, розробити методику навчання іншої мови. Окреслено специфіку асоціативної психології. Значну увагу відведено асоціативному експерименту. Обґрунтовано специфіку асоціативної лексикографії.

Ключові слова: асоціація, психолінгвістичні дослідження, вербальні та невербальні асоціації, асоціативне навчання іноземних мов.

Постановка наукової проблеми та її значення. Раннє вивчення іноземної мови, зорієнтоване на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, зумовило активний пошук способів розвитку всебічних резервних можливостей особистості учнів початкової школи завдяки задіянню в процесі навчання обох півкуль головного мозку. Саме асоціативне навчання іноземних мов молодших школярів, яке пов'язане як з емоційною (афективною), так і з інтелектуальною (когнітивною) сферами молодших школярів, виступає одним зі шляхів вирішення цього завдання.

Мета і завдання статті. Розуміння сутності асоціативного навчання іноземних мов молодших школярів передбачає аналіз теоретичних викладок тісно пов'язаного із ним поняття «асоціація» та розкриття його значимості у сприйнятті й відтворенні навчальної інформації, його ролі в психолінгвістиці.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Асоціація (латин. *associo* – з'єдную, зв'язую) – поняття, що виникає при згадуванні іншого. Термін «асоціація» має давню історію. Його дефініція та трактування розпочинається з давньогрецької філософської науки. При цьому розуміння й пояснення цього наукового терміна на певних історичних етапах розвитку та в інтерпретації різних учених було неоднаковим. В одних випадках асоціації трактували з різних сторін, в інших – доповнювали та розвивали.

В основі асоціацій, безперечно, лежать зв'язки. На це вказують перші згадки про асоціації в античній філософії. Так, ще Платон зазначав, що асоціації виникають при згадуванні за схожістю й суміжністю. Арістотель акцентував увагу на тому, що асоціації з'являються тоді, коли образ виникає без видимої на те причини, мимовільно.

Вважають, що Арістотель першим запропонував класифікацію асоціацій. Її побудовано на триєдиній основі: за схожістю (кішка – тигр), за суміжністю в просторі (поле – квітка) та за суміжністю в часі (ніч – сон), а також за контрастом (холодне – гаряче). Певною мірою Арістотель є засновником асоціативної теорії [23].

Пізніше Р. Декарт зосереджував увагу на механізмах асоціативних зв'язків в емоційній сфері, а Т. Гоббс – у розумовій діяльності людини. При цьому Т. Гоббс поклав асоціації в основу «механічної психології», у якій вони розглядаються як механічна взаємодія відчуттів

та уявлень у відповідному просторі й часі. Дотримуючись пасивності виникнення асоціацій, мислитель розробив типологію поєднання образів як конкретних проявів «руху думки» [4].

У науковий обіг поняття «асоціація» уведено Дж. Локком (1690), який вважав асоціації важливим засобом розвитку творчого мислення.

У Психологічному словнику подано таке визначення: «Асоціація – функціональний зв'язок між двома (чи більше) елементами, точне визначення інших елементів (тобто ідей, дій, образів, стимулів, реакцій і так далі) та виявлення механізмів, що лежать в основі цього зв'язку» [20].

Повноцінне науково-термінологічне впровадження асоціацій започатковано в кінці XVIII ст., коли набули розвитку два напрями асоціативної психології: суб'єктивно-ідеалістичний і об'єктивно-ідеалістичний.

Суб'єктивно-ідеалістичний напрям асоціативної психології трактує асоціації як специфічні утворення внутрішнього світу людини, відображені у її свідомості. Так, наприклад, за твердженнями Д. Юма, зовнішній і внутрішній світи – не що інше, як «пучок ідей», які у свідомості людини об'єднані в асоціації. Асоціації виникають не лише на основі схожості явищ та подій, але й на основі їх протиставлення, оскільки зіставлятися може лише те, що має спільне коріння. На думку Д. Юма, стверджуючи одне, ми заперечуємо інше, чим створюємо асоціативні ряди існування та відмирання ідей. Асоціативні зв'язки, за Д. Юмом, виникають за схожістю, суміжністю в просторі й часі, детермінованістю [26].

Послідовниками суб'єктивно-ідеалістичного напрямку асоціативної психології вважають філософів XIX ст. Дж. Мілля, А. Бена, Г. Спенсера [1].

У вивченні асоціативних явищ діяльності психіки потрібно виокремити кілька провідних наукових шкіл. Досить потужним у цьому плані є асоціативний напрям англійської школи (В. Вундт, Г. Мюллер, Т. Рібо, Ір. Тен, Т. Циген). Їхнє наукове досягнення – відкриття атомної будови тіла, клітинної структури організму. Відкриття елементарних частинок природи сприяло виникненню теорій, згідно з якими свідомість теж стали трактувати як поєднання певних мікрочастинок, взаємодія між якими сприяє створенню певних асоціацій [1]. Вони характеризують мисленнєву діяльність як послідовність виконання розумових асоціативних уявлень.

Основне надбання англійської асоціативної психології – спроба пояснення природи, виникнення асоціацій творчого характеру як продукту, що не зводиться до простої суми асоціацій. Однак асоціативна психологія цього рівня не дає чіткого обґрунтування цілісності та структурності людської психіки (Г. Ебінгауз «Метод безглузвих складів»). На переконання У. Марчук, англійська асоціативна психологія XIX ст. намагалася створити «природну історію духа» за зразком природної історії матеріального світу [16].

У контексті англійської розвивалась і американська асоціативна психологія. Яскравими представниками цієї школи були В. Джемс та Е. Торндайк. Ними зроблено спробу опису асоціативних механізмів на рівні таких конкретних психічних процесів, як пам'ять, емоційність, мотивація тощо.

У XX ст. ідеї асоціанізму набувають інтегрального змісту, асоціації ж розглядаються не як окремий механізм, а як цілісне психологічне явище, яке потребує пояснення й розкриття його механізмів.

Для нас асоціативна психологія важлива передусім тим, що вона дає можливість судити про асоціації в мовленнєвому контексті. Особливого значення при цьому набувають вербальні та невербальні асоціації. Слово активізує складний механізм асоціативних зв'язків, які формують його образ у лексичній пам'яті носіїв мови. Розуміння слів відбувається завдяки осмисленню асоціацій і асоціюванню смислів.

Вивченням асоціативного потенціалу слова займалися О. Залевська, А. Клименко, Ю. Караулов; асоціативні механізми мислення досліджували О. Леонтьєв, О. Лурія та ін.;

І. Бабенко, Н. Болотнова, С. Карпенко, Л. Климкова вивчали текстові асоціації, пов'язані зі структурою тексту й зумовлені нею.

Актуалізація проблеми асоціацій у мові належить В. Гумбольдту. Він зазначає, що пізнання світу та оволодіння мовою асоціативні за суттю. Об'єктивність звукових асоціацій полягає у сприйнятті об'єктивно існуючої дійсності, а суб'єктивність – в індивідуальному її сприйнятті [6]. Ці думки поклали початок лінгвістичним трактуванням асоціацій у межах психолінгвістики.

Психолінгвістика, за визначеннями науковців, – це наука: 1) «предметом якої є відношення між системою мови (мовою як предметом) та мовною здатністю» (О. Леонт'єв) [14, 14–20]; 2) про психологічні процеси, що зумовлюють функціонування мови, зокрема розуміння, породження, запам'ятовування мови (Т. Гарлі) [29]; 3) що «має справу з процесами кодування та декодування, оскільки вони співвідносять стан повідомлень зі станом учасників комунікації» (А. Сахарний) [23, 9]; 4) про закономірності породження й сприйняття мовних висловлювань.

Як зазначає У. Марчук, «предметом дослідження в психолінгвістиці виступає не просто структура коду (тобто мови) і не просто сигнал, не безособовий текст, який можна сегментувати (як це робила американська дескриптивна лінгвістика), а людські процеси кодування й декодування, тобто те, що пов'язано зі свідомістю та усвідомленням тексту, весь складний комплекс факторів, пов'язаних із людською комунікацією» [16, 26].

Психолінгвістичні дослідження асоціацій пов'язані з іменами І. Бодуена де Куртене, Л. Щерби, Л. Виготського, Ч. Осгуда, Дж. Міллера, О. Леонт'єва та ін. В українському мовознавстві психолінгвістичні дослідження вербальних асоціацій, започатковані М. Муравицькою, Н. Бутенко, Д. Тереховою й ін., потребують комплексного та цілісного дослідження, зокрема в межах теорії міжкультурної комунікації. Психолінгвістичні дослідження асоціативного спрямування знайшли відображення в українському мовознавстві у розвідках М. Муравицької, яка здійснила психолінгвістичний аналіз лексичної омонімії, синонімії та полісемії [18]; Н. Бутенко, котра досліджувала вербальні асоціації («Словник асоціативних норм української мови» (1979), «Словник асоціативних означень іменників в українській мові» (1989)). Д. Терехова комплексно розглядала соматизми в близькоспоріднених мовах, порівнювала спільне й відмінне в семантичних асоціаціях носіїв цих мов («Особливості сприйняття лексичної семантики слів (психолінгвістичний аспект)») [25]. У 2001 р. Т. Ковалевським, Г. Сологуб та О. Ставченко впорядковано і видано «Асоціативний словник української рекламної лексики» [1].

Щодо лінгвістичних трактувань асоціацій у межах психолінгвістики, то О. Залевська [7] виокремлює чотири етапи розвитку асоціативних досліджень. Перший розпочався з експериментів Гальтона (1879) і тривав до виникнення в 1910 р. першого списку асоціативних норм англійської мови, відомого як норми Кент-Розанова [30].

Другий етап характеризується впливом ідей біхевіористської психології, що зводила зв'язок усередині асоціативної пари до суто механістичного зв'язку між стимулом і реакцією. Асоціації вивчають із погляду патопсихології, психіатрії, психоаналізу тощо.

Значимість асоціацій у мовленнєвому сприйнятті навколишньої дійсності відмічали ряд учених. Так, Ж. Вандрієс стверджує, що «наша свідомість встановлює ряд аналогій між словами, ряд перехресних зв'язків між їхніми звуками, між поняттями і предметами, що позначаються ними. Слово ніколи не вириває у нашій свідомості самотньо» [3, 176]. Цей етап тривав до 1954 р., коли побачили світ «Повні Міннесотські норми» [33].

Третій етап асоціативних досліджень (1960–1970 рр.) характеризується вивченням специфіки мови, формування мовної спроможності людини, аналізу структури значення слова. Набувають актуальності ідеї когнітивізму, семантичності структури пам'яті людини, її мовленнєвої діяльності та формування її мовної здатності. У цей період з'являються праці провідних психолінгвістів і лінгвістів: Боусфілд, Байєрс, Маршалл Джонс, Філленбаум,

Л. Постман [32], І. Курч [31], Л. Маршалова, О. Леонтьєва [13], Г. Кісс, Ц. Армстронг, Р. Мірлоу [35] та ін.

Основоположник структуралізму Ф. Соссюр указує на те, що «все, в чому виражено певний стан мови, слід звести до теорії синтагм (регульованих у часі зв'язків) і до теорії асоціацій (непередбачуваних зв'язків)». Асоціативні зв'язки, поєднані словом, об'єднуються в групи. Таке явище вчений називає асоціативними групами, які поєднані певними співвідношеннями, складають асоціативні ряди [24].

У межах психолінгвістичних досліджень цього етапу Дж. Діз виокремлює два закони вербальної асоціації: між елементами (словами) існує асоціативний зв'язок, якщо вони об'єднані на основі двох чи більше характеристик; між елементами (словами) існує асоціативний зв'язок, якщо вони можуть протиставлятися одне одному єдиним та недвозначним чином [28].

Четвертий етап вважають початком виникнення асоціативної лінгвістики. Упродовж нього створюється цілісна модель побудови внутрішнього лексикону людини, а асоціативні методики знаходять широке застосування в пато- та психодіагностиці.

М. Крушевський представляє вербальні асоціації в процесі оволодіння словниковим складом мови через мовленнєві асоціативні зв'язки. У його інтерпретації психолінгвістична сутність мови проявляється в словотворчому процесі, який одночасно функціонує за психічними та лінгвістичними законами, що регулюються законами асоціацій. Відповідно до асоціативних властивостей мовлення, де розділяються «світ знаків» і «світ об'єктів», учений класифікує асоціації на «безпосередні», власне лінгвістичні асоціації слів як знаків та «опосередковані», екстралінгвальні асоціації між позначеними словами-об'єктами [12, 64].

Чільне місце в мовознавчому контексті досліджень слід відвести О. Потебні. Він розкриває слово в його внутрішній формі як асоціативний зв'язок предметів і явищ за провідною ознакою. Асоціацію за внутрішньою формою слова вчений трактував як смислові зв'язки, за якими «якщо вам спало на думку А, то вслід за ним спадає на думку В, С, D. Чим неминучіше вам щодо А спадає на думку В, тим сильніші асоціації. Мова, в розумінні О. Потебні, виникає із асоціацій, і навпаки – дає початок новим асоціаціям» [19, 104].

У цей період розвивається асоціативна лексикографія. У результаті роботи багатьох науковців (Ю. Караулова, Ю. Сорокіна, Е. Тарасова, Н. Уфімцевої, Г. Черкасової) укладено шеститомник «Асоціативний тезаурус сучасної російської мови» [21; 23]. Ця робота теоретично обґрунтувала появу асоціативної лінгвістики та теорії асоціативно-вербальної мережі (АВМ), асоціативної граматики [10]. Ю. Караулов зазначає, що асоціації є своєрідною моделлю зберігання знань у пам'яті людини. Когнітивісти припускають, що у свідомості людини наявні деякі сітки, у вузлах яких зберігається інформація. Актуалізація одного вузла (наприклад, за допомогою слова-стимула) тягне за собою збудження, «витягування», «висвічування» інформації. Ю. Караулов стверджує: якщо пам'ять людини образно представити у вигляді картотеки, де кожному слову відповідає окрема картка, то можна зробити висновок, що за довільно вибраною з картотеки карткою обов'язково потягнеться вся картотека, і ми зможемо витягнути певне гроно карток, тісно пов'язаних одна з одною [11].

Біхевіористські тенденції в асоціативному трактуванні мови актуальні й сьогодні. Так, Ю. Караулов, називаючи асоціативну пару в мові «стимул – реакція», представляє її як граматично оформлену частину висловлювання, яке має завершеність і слугує для створення нових пар слів, перетворюючись у «модель двох слів» [10, 191].

На основі періодизації О. Залевської та результатів ретроспективного аналізу нами запропоновано виокремити п'ятий етап розвитку досліджень асоціативного спрямування, що починається з нового тисячоліття і пов'язаний із розробленням методології навчання іноземних мов. У цей час з'являються ряд наукових досліджень, пов'язаних саме із асоціативним навчанням молодших школярів, як у нашій державі, так і за кордоном (І. Баринкіна, Р. Ібрагімова, Н. Маркова, У. Марчук, Т. Б'юзен та інші).

Саме на виявлення асоціацій спрямовано методику, яка називається *асоціативним експериментом* (прийом, спрямований на виявлення асоціацій, які склалися в індивіда внаслідок його попереднього досвіду) [5, 16]. Асоціативний експеримент дозволяє дослідити семантичну структуру слова, специфіку породження висловлювань, виявити семантичну схожість між словами в умовах різних культур, розробити методику навчання іншої мови [16].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Ідеї асоціативного експерименту лягли в основу розробки методу асоціативних символів (МАС) і техніки його застосування, який успішно використовується в процесі навчання іноземних мов дітей дошкільного віку та молодших школярів. Адже кожен лексичний матеріал (предмет, стан, дія) зображається на основі асоціацій мовою тіла, де вчитель разом з учнями домовляються про його зображення. МАС є основною технологічною складовою представленою нами асоціативного навчання іноземних мов учнів початкової школи.

Джерела та література

1. Ассоциативная психология. Основные направления психологии в классических трудах. Г. Спенсер. Основания психологии. Т. Циген. Физиологическая психология : в 14 лекциях / Г. Спенсер, Т. Циген. – М. : АСТ-ЛТД, 1998. – 560 с. – (Классики зарубежной психологии).
2. Барынкина И. В. Педагогические условия развития способностей школьников к изучению иностранных языков на начальном этапе обучения : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ирина Владимировна Барынкина ; Брян. гос. пед. ун-т им. акад. И. Г. Петровского. – Брянск : [б. и.], 1999. – 187 с.
3. Вандриес Ж. Язык: Лингвистическое введение в историю / Жозеф Вандриес ; [пер. с фр. и предисл. Р. О. Шор]. – М. : Соцэкгиз, 1937. – 409 с.
4. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Томас Гоббс ; [пер. с англ. А. Гутермана] // Гоббс Т. Сочинения : в 2 т. Т. 2 / [пер. с лат. и англ. ; сост., ред. изд., авт. вступ. ст. и прим. В. В. Соколов]. – М. : Мысль, 1989. – 731 с.
5. Горошко Е. И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента : монография / Е. И. Горошко. – М. : Ин-т языкозн. РАН, 2001. – 320 с.
6. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт ; [пер. с нем. Г. В. Рамишвили]. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.
7. Залевская А. А. Психолингвистические исследования. Слово. Текст : избр. труды / А. А. Залевская. – М. : Гнозис, 2005. – 543 с.
8. Ибрагимова Р. Э. Лингводидактические и психолингвистические основы семантизации и активизации лексики младших школьников методом ассоциативного поля : дис.... канд. пед. наук : 13.00.02 / Резеда Эльбрусевна Ибрагимова ; Башкир. гос. ун-т. – Уфа : [б. и.], 1999. – 169 с.
9. Караулов Ю. Н. Активная грамматика и ассоциативно-вербальная сеть / Ю. Н. Караулов. – М. : ИРЯ РАН, 1999. – 180 с.
10. Караулов Ю. Н. Русский ассоциативный словарь как новый лингвистический источник и инструмент анализа языковой способности / Ю. Н. Караулов // Русский ассоциативный словарь : в 2 кн. Кн. 1: Прямой словарь: от стимула к реакции : [ассоциатив. тезаурус соврем. рус. яз.] / Ю. Н. Караулов, Ю. А. Сорокин, Е. Ф. Тарасов, Н. В. Уфимцева, Г. А. Черкасова. – М. : Помовский и партнеры, 1994. – С. 191–193.
11. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 263 с.
12. Крушевский Н. В. Очерк науки о языке / Н. В. Крушевский // Изв. и уч. зап. Имп. Казан. ун-та. – Казань, 1883. – Т. XIX. – Янв.–апр. – 148 с.
13. Леонтьев А. А. Общие сведения об ассоциациях и ассоциативных нормах / А. А. Леонтьев // Словарь ассоциативных норм русского языка / под ред. А. А. Леонтьева. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1977.
14. Леонтьев А. А. Психолингвистика / А. А. Леонтьев // Русская речь. – 1969. – № 1. – С. 14–20.
15. Маркова Н. Г. Развитие речевой деятельности младших школьников на основе средств ассоциативного воображения : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 ; 13.00.02 / Надежда Григорьевна Маркова ; Казан. гос. пед. ун-т. – Казань : [б. и.], 2002. – 220 с.
16. Марчук У. Б. Асоціативний потенціал лінгвокультурних концептів у різносистемних мовах: дис.... канд. пед. наук: 10.02.15 / Уляна Богданівна Марчук ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : [б. в.], 2009. – 234 с.
17. Марчук У. Б. Вербальні асоціації у психолінгвістичних дослідженнях [Електронний ресурс] / У. Б. Марчук // Лінгвісти студії. – 2008. – Вип. 16. – Режим доступу : <http://litmisto.org.ua/?p=7848>.
18. Муравицька М. П. Психолінгвістичний аналіз лексичної омонімії / М. П. Муравицька // Мовознавство. – 1975. – № 3. – С. 59–68.
19. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / А. А. Потебня. – М. : Высш. шк., 1990. – 344 с.
20. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Педагогика-Пресс, 1999. – 440 с.

21. Русский ассоциативный словарь. Кн. 1: Прямой словарь: от стимула к реакции: ассоциативный тезаурус современного русского языка. – Ч. 1 / [Ю. Н. Караулов, Ю. А. Сорокин, Е. Ф. Тарасов, Н. В. Уфимцева, Г. А. Черкасова]. – М.: Помовский и партнеры, 1994. – 224 с.
22. Русский ассоциативный словарь. Кн. 2: Обратный словарь: от реакции к стимулу: ассоциативный тезаурус современного русского языка. – Ч. 1 / [Ю. Н. Караулов, Ю. А. Сорокин, Е. Ф. Тарасов, Н. В. Уфимцева, Г. А. Черкасова]. – М.: ИРЯ РАН, 1994. – 358 с.
23. Сахарный Л. В. Введение в психолингвистику: курс лекций / Л. В. Сахарный. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1989. – 184 с.
24. Соссюр Ф. де Труды по языкознанию / Фердинанд де Соссюр; [пер. с фр.; под ред. А. А. Холодовича]. – М.: Прогресс, 1977. – 696 с.
25. Терехова Д. И. Особливості сприйняття лексичної семантики слів (психолінгвістичний аспект): [монографія] / Д. И. Терехова. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. – 244 с.
26. Юм Д. Трактат о человеческой природе (1734–1737). Ч. 1 [Электронный ресурс] / Дэвид Юм; пер. с англ. И. Церетели. – Минск: Попурри, 1998. – Режим доступа: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000185/>.
27. Buzan T. Mind Maps for Kids / Tony Buzan. – London: Harper Thorsons, 2005. – 128 p.
28. Deese J. The Structure of Association in Language and Thought / J. Deese. – Baltimore, MD: John Hopkins University Press, 1965. – 215 p.
29. Harley T. A. The Psychology of Language: from Data to Theory / T. A. Harley. – N.Y.: Psychology Press, 2008. – 602 p.
30. Kent G. H. A Study of Association in Insanity / G. H. Kent, A. J. Rosanoff // *American Journal of Insanity*. – 1910. – P. 37–39.
31. Kurcz I. Polskie Normy Powszechności Skojarzeń Swobodnych na 100 Słów z Listy Kent-Rosanoff'a / I. Kurcz // *Studia Psychologiczne*. – Т. VIII. – Wrocław; Warszawa; Kraków: Wyd-wo PAN, 1967. – S. 122–127.
32. Postman L. Norms in Word Association / L. Postman, G. Keppel. – N. Y.: Academic Press, 1970. – 383 p.
33. Russell W. A. The Complete Minnesota Norms for Responses to 100 Words from Kent-Rosanoff Word Association Test / W. A. Russell, J. J. Jenkins. – Minneapolis, 1954.
34. The Associative Thesaurus of English and its Computer Analysis / G. Kiss, C. Armstrong, R. Milroy, J. Piper. – Edinburgh: EUP, 1973. – P. 153–165.

References

1. Spenser, Gerbert, and Tsygen, Teodor. 1998. *Assotsiativnaia Psikhologiiia. Osnovnyie Napravleniia Psikhologii v Klassicheskikh Trudakh. G. Spenser. Osnovaniia Psikhologii. T. Tsygen. Fiziologicheskaiia Psikhologiiia: v 14 Lektsiakh*. Moskva: OOO AST-LTD.
2. Barynkina, Irina. 1999. “Pedagogicheskie Usloviia Razvitiia Sposobnosti Shkolnikov k Izucheniiu Inostrannykh Yazykov na Nachalnom Etape Obucheniia”. PhD diss., Brianskii Gosudarstvennyi Pedagogicheskii Universitet Imeni Akademika I. G. Petrovskogo.
3. Vandriies, Zhozef. 1937. *Yazyk: Lingvisticheskoe Vvedeniie v Istoriuu*. Moskva: Sotsekgiz.
4. Gobbs, Tomas. 1989. “Leviafan, ili Materiia, Forma i Vlast Gosudarstva Tserkovnogo i Grazhdanskogo”. In *Sochineniia. Tom 2*, edited by T. Gobbs. Moskva: Mysl.
5. Goroshko, Yelena. 2001. *Integrativnaia Model Svobodnogo Assotsiativnogo Eksperimenta*. Moskva: Institut Yazykoznaniiia RAN.
6. Gumboldt, Vilgelm fon. 1984. *Izbrannyye Trudy po Yazykoznaniiuu*. Translated by G. Ramishvili. Moskva: Progress.
7. Zalevskaia, Aleksandra. 2005. *Psikholingvisticheskie Issledovaniia. Slovo. Tekst*. Moskva: Gnozis.
8. Ibragimova, Rezeda. 1999. “Linhvodidakticheskie i Psikholingvisticheskie Osnovy Semantizatsyi i Aktivizatsyi Leksikona Mladshykh Shkolnikov Metodom Assotsiativnogo Polia”. PhD diss., Bashkirskii Gosudarstvennyi Universitet.
9. Karaulov, Yurii. 1999. *Aktivnaia Grammatika i Assotsiativno-Verbalnaia Set*. Moskva: IRYa RAN.
10. Karaulov, Yurii. 1994. “Russkii Assotsiativnyi Slovar kak Novyi Lingvisticheskii Istochnik i Instrument Analiza Yazykovoi Sposobnosti”. In *Russkiy Assotsiativnyi Slovar: v 2 kn. Kn. 1: Priamoi Slovar: ot Stimula k Reaktsyi: Assotsiativnyi Tezaurus Sovremennogo Russkogo Yazyka*, edited by Yu. N. Karaulov, Yu. A. Sorokin, Ye. F. Tarasov, et al., 191–193. Moskva: Pomovskii i Partnery.
11. Karaulov, Yurii. 1987. *Russkii Yazyk i Yazykovaia Lichnost*. M.: Nauka. (Karaulov 1987, 263).
12. Krushevskii, Nikolai. 1883. “Ocherk Nauki o Yazyke”. *Izvestiia i Uchenye Zapiski Imperskogo Kazanskogo Universiteta*. Tom XIX.
13. Leontev, Aleksei. 1997. “Obshchie Svedeniia ob Assotsiativnykh i Assotsiativnykh Normakh”. In *Slovar Assotsiativnykh Norm Russkogo Yazyka*, edited by A. A. Leonteva. Moskva: Izd-vo Moskovskogo Universiteta.
14. Leontev, Aleksei. 1969. “Psikholingvistika”. *Russkaya Rech* 1: 14–20.

15. Markova, Nadezhda. 2002. "Razvitie Rechevoi Deiatelnosti Mladshykh Shkolnikov na Osnove Sredstv Assotsyativnogo Voobrazheniia". PhD diss., Kazanskii Gosudarstvennyi Pedagogicheskii Universitet.
16. Marchuk, Uliana. 2009. "Asotsiatyvnyi Potentsial Lihvokulturnykh Kontseptiv u Riznosystemnykh Movakh". PhD diss., Kyivskiy Natsionalnyi Universytet Imeni T. Shevchenka.
17. Marchuk, Uliana. 2008. "Verbalni Asotsiatsii u Psykholinhvistychnykh Doslidzhenniakh". *Linhvisty Studii*. Vypusk 16. <http://litmisto.org.ua/?p=7848>. ta in.
18. Muravytska, M. 1975. "Psykholinhvistychnyi Analiz Leksychnoi Omonimii". *Movoznavstvo* 3: 59–68.
19. Potebnia, Aleksandr. 1990. *Teoreticheskaya Poetika*. Moskva: Vysshaia Shkola.
20. Zinchenko, V., and Meshcheriakova, B., eds. 1999. *Psikhologicheskii Slovar*. Moskva: Pedagogika-Press.
21. Karaulov, Yurii, and Sorokin, Yurii and others, eds. 1994. *Russkii Assotsyativnyi Slovar. Kniga 1: Priamoi Slovar: ot Stimula k Reaktsii: Assotsyativnyi Tezaurus Sovremennogo Russkogo Yazyka*. Chast 1. Moskva: Pomovskii i Partnery.
22. Karaulov, Yurii, and Sorokin, Yurii and others, eds., 1994. *Russkii Assotsyativnyi Slovar. Kniga 2: Obratnyi Slovar: ot Reaktsii k Stimulu: Assotsyativnyi Tezaurus Sovremennogo Russkogo Yazyka. Chast 1*. Moskva: IRYa RAN.
23. Sakharnyi, Leonid. 1989. *Vvedenie v psikholingvistiku*. Leningrad: Izdatelstvo Leningradskogo universiteta.
24. Sossur, Ferdinand de. 1977. *Trudy po Yazykoznaniiu*. Moskva: Progress.
25. Terekhova, Diana. 2000. *Osoblyvosti Spryniattia Leksychnoi Semantyky Sliv (Psykholinhvistychnyi Aspekt)*. Kyiv: Vydavnychi Tsentri KDLU.
26. Yum, Devid. 1998. *Traktat o Chelovecheskoi Prirode (1734–1737). Chast 1*. Minsk: Popurri. <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000185/>.
27. Buzan, Tony. 2005. *Mind Maps for Kids*. London: Harper Thorsons.
28. Deese, James. 1965. *The structure of Association in Language and Thought*. Baltimore, MD: John Hopkins University Press.
29. Harley, Trevor. 2008. *The Psychology of Language: From Data to Theory*. New York: Psychology Press.
30. Kent, G., and Rosanoff, A. 1910. "A Study of Association in Insanity". *Americal Journal of Insanity*, 37–39.
31. Kurcz, I. 1967. "Polskie Normy Powszechnosci Skojarzen Swobodnych na 100 Slow z Listy Kent-Rosanoff'a". *Studia Psychologiczne* VIII: 122–127. Wroclaw; Warszawa; Krakow: Wyd-wo PAN.
32. Postman, L, and Keppel, G. 1970. *Norms in Word Association*. New York: Academic Press.
33. Russell, W, and Jenkins, J. 1954. *The Complete Minnesota Norms for Responses to 100 Words from Kent-Rosanoff Word Association Test*. Minneapolis.
34. Kiss, G., and Armstrong, C., and Milroy, R., and Piper, J. 1973. *The Associative Thesaurus of English and its Computer Analysis*, 153–165. Edinburgh: EUP.

Гусак Людмила. Психолінгвістическі аспекти асоціативного навчання іноземним мовам.

Представлен генезис понятия «ассоциация». Полноценно обозначены субъективно-идеалистическое и объективно-идеалистическое направления ассоциативной психологии. Особое внимание обращено на английскую и американскую научные школы по проблемам изучения ассоциативных явлений деятельности психики. Относительно лингвистических трактовок ассоциаций в пределах психолінгвістики выделяют четыре этапа развития развития ассоциативных исследований. Автор предлагает выделить пятый этап исследования ассоциаций, который связан с исследованием вербальных и невербальных ассоциаций и их использованием в обучении иностранным языкам. Подчеркнуто, что метод ассоциативных символов есть основной технологической составляющей ассоциативного обучения иностранным языкам учеников начальной школы. Ассоциативный эксперимент позволяет исследовать семантическую структуру слова, выявить семантическое сходство между словами в условиях разных культур, разработать методику обучения другого языка. Очерчена специфика ассоциативной психологии. Особое внимание отведено ассоциативному эксперименту. Обосновано специфику ассоциативной лексикографии.

Ключевые слова: ассоциация, психолінгвістическі исследования, вербальные и невербальные ассоциации, ассоциативное обучение иностранным языкам.

Husak Ludmyla. Psycholinguistic Aspects of Associative Teaching of the Foreign Languages.

This article deals with the analysis of the psycholinguistic investigations of associations, which is closely connected with the problems of teaching foreign languages to younger pupils. Early learning of the foreign languages causes active searching of the ways of younger pupils' additional opportunities by employing both hemispheres of head brain. One of the ways of solving this problem is associative teaching the foreign languages that is closely connected with both spheres of younger pupils' activity: emotional (affective) and intellectual (cognitive). Genesis of the notion "association" is presented in the given article. A special attention is paid to the English and American scientific schools dealing with investigation of the associative phenomena. Concerning the linguistic interpretation of association the author of the article proposes to determine the fifth stage in learning associations, which is closely connected with investigation of verbal and nonverbal associations and their usage in the process of teaching foreign languages. It was stated that

associations can be a special model of keeping knowledge in our memory. Cognitivists suppose that there are special nets in our consciousness for keeping information. On the basis of the ideas of associative experiment the method of associative symbols was suggested for teaching English to primary school pupils.

Key words: association, psychological investigations, verbal and nonverbal associations, associative teaching of foreign languages.

УДК 811.1'27:004.77

*Майя Жулінська,
Наталія Смоляр*

ІНТЕРНЕТ-МЕМИ ЯК ОДИНИЦІ ІНФОРМАЦІЇ У КІБЕРПРОСТОРИ

Досліджується проблема мемів як одиниць інформації в інтернет-середовищі, які виникли внаслідок розповсюдження у кіберпросторі, а також їх впливу на суспільство. Проаналізовано закономірності виникнення інтернет-мемів, причини їх популярності та особливості функціонування в Інтернеті. Звернуто увагу на історію виникнення понять «мем», «інтернет-мем» і «меметика», подано їх визначення. Викладено основні підходи щодо тлумачення терміна «мем». Охарактеризовано особливості появи «інтернет-мема» як соціального явища у зв'язку із популяризацією комп'ютерних мереж. Інтернет-меми розглядаються як різновиди прецедентних феноменів, одиниць інформації, що передаються за допомогою інтернет-комунікації. Подано приклади найпопулярніших інтернет-мемів, які виникли у кіберпросторі протягом останніх років, та їх першоджерела. Встановлено типи інтернет-мемів та найпоширеніші сфери їх функціонування, виокремлено їх головні компоненти та природні особливості. Проаналізовано основні причини привабливості та довготривалості інтернет-мемів, а також їх функції в інтернет-середовищі.

Ключові слова: мем, інтернет-мем, комунікативна функція, культурна інформація, інтернет-спілкування, розповсюдження інформації, меметика.

Постановка наукової проблеми та її значення. Тема інтернет-мемів у мові кіберпростору все більше привертає увагу науковців, оскільки спілкування користувачів всесвітньої мережі сприяє створенню особливої субкультури зі своїми законами і традиціями, яка, як будь-яка мовна система, впливає на розвиток мови в цілому. На тлі розвитку сучасних технологій народжується мережева лінгвістика, яка дає поштовх розумінню того, як спілкуються між собою люди за допомогою комп'ютерів та різноманітних гаджетів, як розвивається сучасна мова. Дослідження інтернет-мемів є важливою складовою розвитку й оформлення інтернет-лінгвістики як самостійного напрямку.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аналіз досліджень інтернет-мемів засвідчив, що в центрі уваги вчених перебуває аналіз способів творення та класифікація даних одиниць інформації [1; 5; 10]. Незалежно від ракурсу розгляду цього феномену, дослідники переслідують подібні цілі: вивчення факторів, що впливають на стабільність чи нестабільність інтернет-мемів у мові, їх здатність до ретрансляції і маніпуляції, вплив комічного ефекту, інтерактивність.

Мета і завдання статті. Метою нашого дослідження є виявлення особливостей виникнення, поширення і функціонування інтернет-мемів в інтернет-середовищі. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких основних завдань:

- розглянути основні підходи щодо тлумачення терміна «мем»;
- охарактеризувати особливості появи «інтернет-мема» як соціального явища;
- виокремити типи інтернет-мемів та встановити найпоширеніші сфери їх функціонування;
- проаналізувати основні причини привабливості та довготривалості інтернет-мемів.